

Lakialoite 35

Lapintie ym.: Lakialoite laiksi väliaikaisista poikkeuksista työaikalakien sallimiin ylitöiden enimmäismääriin*Eduskunnalle*

Lakialoitteessa ehdotetaan voimassa olevien työaikalakien sallimien ylityötuntien enimmäismäärien alentamista väliaikaisesti määräaikaisella lailla. Laki olisi voimassa viiden vuoden ajan eli 1.1.1996—31.12.2000. Ehdotuksen mukaan vuorokautista ylityötä saisi teettää kalenterivuoden aikana enintään 120 tuntia nykyisen 200 tunnin sijasta ja viikoittaista ylityötä enintään 72 tuntia nykyisen 120 tunnin sijasta. Vastaavasti periodityössä saisi ylitöitä teettää vuosittain enintään 200 tuntia nykyisen 320 tunnin sijasta.

Tehtyjen ylityötuntien määrän on viime vuosina arvioitu useissakin eri yhteyksissä kasvaneen runsaasti. Erityisesti taloudellisen lamakauden ja kasvaneen työttömyyden aikana on runsaat ylityötunnit koettu laajalti ongelmallisiksi.

Eri yhteiskuntapiirit, maan hallitus ja työmarkkinajärjestöt ovat kaikki todenneet työttömyyden olevan suuri yhteiskunnallinen epäkohda. Eräänä tehokkaana keinona työttömyyden vähentämiseksi on useasti esitetty työn jakamista työaika lyhentämällä.

Jo tasavallan presidentin asettaman työliisyystryöryhmän (ns. Pekkasen työryhmän) raportissa esitettiin vastaavan sisältöisesti kuin tässä lakialoitteessa ylityötuntien vähentämistä yhtenä keinona työttömyyden alentamiseksi.

Suomessa sallittujen normaalityöaikaisten ylityötuntien enimmäismäärän kokonaistaso näyttää kansainvälisessä vertailussa olevan huomattavan korkea. Esimerkiksi Saksassa ovat sallitut ylityötunnit noin 60 tuntia vuodessa. Suomessa on työneuvoston luvalla mahdollista pitää työntekijää ylityössä edellä mainittujen vuotuisien enimmäisylityötuntien määrän lisäksi enintään puolet niiden määrästä.

Tämä ylityötuntien ylittämismahdollisuus — yhdessä sen kanssa, että vuorokautisesta normaalityöajasta voidaan joustaa työehtosopimuksilla työaika pidentävästi (mm. Metallin työehtosopimus) — lisää ruuhkahuippuja tasat-

taessa ja tuotannon noustessa työntekijäkohtaisia kokonaistytöntuntimääriä ja ylitöiden teettämistä.

Pidemmällä aikavälillä tehdyillä työtunneilla on osaltaan merkitystä työterveyteen, stressinsietoon ja viihtyvyyteen. Työajat vaikuttavat myös työntekijöiden säilymiseen terveisinä ja työkykyisinä sekä heidän työmotivaatioonsa.

Työajan keskipituuden voidaan ajatella koko kansantalouden tasolla olevan riippuvuussuhteessa työllisyysasteeseen. Jos keskimääräinen työaika lyhenee, niin vastaavasti työttömyysaste alenee. Tutkimustiedon pohjalta on todettu, että tällä hetkellä (1994) EU-maiden 20—59-vuotiaista työllisistä 10 % tekee alle 20 tunnin työviikkoa ja 17 % tekee 45 tunnin tai pidempää työviikkoa. Mitä enemmän minimiaikoja tai pitkiä työaikoja on, sen epätasaisempi työaikajärjestelmä on ja sen eriytyneemmät työmarkkinat ovat (Julkunen—Nätti, Muuttuvat työajat ja työsuhteet 1995, s. 18).

Vuonna 1994 työllisyysaste EU-maiden keskimääräisen (38,9 tuntia) työajan mukaan lasketuna oli alle 70 %. Lähimpänä 90 %:n työllisyys-tavoitetta oli Tanska (v. 1991 n. 80 %) ja kauimpana Espanja (57 %). Suomen työllisyysastetta kuvaavat tiedot kertovat, että Suomen vastaavalla tavalla laskettu työllisyysaste vuonna 1991 oli 68 % ja vuonna 1993 enää 62 % (Julkunen—Nätti 1995, s. 17—18).

Jos EU-maissa otettaisiin käyttöön 30 tunnin työviikko, se nostaisi laskennallisesti työllisyyden 70 prosentista 90 prosenttiin. Tällaisen laskennallisen hyödyn realisoiminen on kuitenkin vaikeaa eri maiden erilaisen työvoimatilanteen johdosta. Jos Suomessa vuonna 1991 olisi ollut käytössä 30 tunnin keskimääräinen työaika, se olisi tuottanut 98 prosentin työllisyyden 20—59-vuotiaiden ikäryhmässä ja 87 prosentin työllisyysasteen vuonna 1993. Kyseinen työministeriön teettämä tutkimus toteaa, että mikäli ammattiyhdistysliikkeen tavoite 35 tunnin työvi-

kosta toteutettaisiin, se vaatisi EU-maiden kokonaistarkastelussa 77 prosentin työllisyysasteen. Vuonna 1991 tuolla työajalla olisi voitu työllistää kaikki työttömät (Julkunen—Nätti 1995, s. 17).

Yksityisten yritysten tasolla ovat tutkimustulokset työajan lyhentämisen vaikutuksista työllisyydelle kuitenkin melko ristiriitaisia. Tutkimusten mukaan työaikaa lyhennettäessä pienentää myönteistä työllisyysvaikutusta jonkin verran tuottavuusjoustoksi nimetty ilmiö. Tuottavuuden kasvu korvaa osan työajan lyhentämisestä. Tämän vaikutuksen on havaittu vaihtelevan 30—80 prosentin välillä. Karkeasti on arvioitu, että tuottavuuden nousu kompensoi noin puolet työajan lyhentämisestä.

Työajan lyhentäminen vaikuttaa pienissä yrityksissä tehottomammin uusien työpaikkojen syntymiseen kuin suurissa. Tästä huolimatta kaikki yritykset joutuvat sopeuttamaan omaa toimintaansa, kun työaikaa lyhennetään lainsäädännöllisesti. Sopeutusvaikutukset ovat monensuuntaisia. Työajan lyhentäminen saa yrityksissä aikaan tuotannon ja työvoiman käytön tehostumista. Kansantaloudellisesti tämä vaikutus on myönteinen, vaikka se heikentääkin työajan lyhentämisen työllisyysvaikutuksen tehoa.

Tuotannon tehostumisvaikutuksesta huolimatta ylityöaikojen lyhentämisellä on kuitenkin työllisyyttä parantava vaikutus (työllisyyssefekt)

yritystaloudessa. Eri tutkimustulosten loppujohdopäätökset poikkeavat rajusti toisistaan. Suomalaisitutkijoiden mukaan työajan lyhentämisellä on selvästi olemassa työllisyysvaikutus, joka vaihtelee 35—80 prosentin puitteissa (Julkunen—Nätti 1995, s. 37). Muissa yhteyksissä on arvioitu, että pelkästään ylityöllä tehtävien töiden määrä vastaa Suomessa työmäärää, jonka teettäminen toisi 30 000—40 000 uutta työpaikkaa.

EU-komission kasvua, kilpailukykyä ja työllisyyttä koskevassa valkoisessa asiakirjassa (Growth ... 1993) katsotaan, että työajan lyhentäminen 1980-luvulla nosti työllisyyttä EY:ssä 8 prosenttia. Alankomaissa katsotaan puolet työllisyyden kasvusta, joka oli 30 prosenttia, johtuneen työajan lyhenemisestä.

Tilastotiedoissa eivät näy harmaan talouden ylityöt. Käytännössä yhä kasvavaksi ongelmaksi ovat muodostuneet ”pimeästi” tehty ylityöt. Tällöin tehtyjä ylityöitä ei kirjata eikä niistä useinkaan makseta säädettyjä ylityökorvauksia. Tällaisia työnantajan ja työntekijän keskenään sopimia järjestelyjä on vaikea näyttää toteen, vaikka toiminta olisi hyvinkin toistuvaa ja säännöllistä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että Eduskunta hyväksyisi seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

väliaikaisista poikkeuksista työaikalakien sallimiin ylityöiden enimmäismääriin

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tätä lakia sovelletaan työaikalain 11 §:n 3 momentin, talonmiesten työaikalain 6 §:n 2 momentin, maatalouden työaikalain 12 §:n 3 momentin, kotitaloustyöntekijöiden työsuhteesta annetun lain 7 §:n ja kauppaaliikkeiden ja toimistojen työaikalain 6 §:n 4 ja 5 momentin estämättä, sekä sen estämättä mitä on säädetty leipomo-

työaikalaisissa, vuorokautisen, viikoittaisen ja periodityön vuosittaisiin ylityön enimmäismääriin.

2 §

Tämän lain 1 §:ssä mainittujen lakien estämättä säännöllisen vuorokautisen työajan lisäksi saadaan kalenterivuoden aikana teettää ylityötä enintään 120 tuntia ja vastaavasti säännöllisen

viikoittaisen työajan lisäksi kalenterivuoden aikana saadaan teettää ylityötä enintään 72 tuntia sekä työaikalain 6 §:ssä mainituissa töissä (periodityö) saadaan säännöllisen työajan lisäksi kalenterivuoden aikana teettää ylityötä enintään 200 tuntia.

3 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1996 ja sen voimassaolo päättyy 31 päivänä joulukuuta 2000.

Helsingissä 4 päivänä lokakuuta 1995

Annika Lapintie
Marja-Leena Viljamaa
Jaakko Laakso
Pekka Leppänen
Matti Vähänäkki
Tapio Karjalainen
Kalevi Olin
Tuija Pohjola
Marjaana Koskinen
Veijo Puhjo
Iivo Polvi
Reijo Laitinen
Jukka Mikkola
Arto Bryggare
Esko Helle
Jouko Skinnari
Esko-Juhani Tennilä
Reino Paasilinna
Anne Huotari

Mikko Immonen
Tuulikki Hämäläinen
Asko Apukka
Marja-Liisa Tykkyläinen
Reijo Kallio
Tuija Maaret Pykäläinen
Reino Ojala
Pertti Virtanen
Valto Koski
Kari Uotila
Outi Ojala
Leena Luhtanen
Ulla Anttila
Ulla Juurola
Jarmo Wahlström
Matti Louekoski
Tarja Filatov
Paavo Nikula

Marjatta Vehkaoja
Martti Korhonen
Timo Laaksonen
Heikki Rinne
Klaus Hellberg
Pirkko Peltomo
Riitta Prusti
Janina Andersson
Pentti Tiusanen
Jorma Vokkolainen
Mikko Kuoppa
Säde Tahvanainen
Eila Rimmi
Esa Lahtela
Erkki Tuomioja
Esko Seppänen
Irina Krohn
Johannes Koskinen

Janne Viitamies

